

Samenwerking tussen bosbouw, milieu en handel: heiligt het doel de middelen?

Reactie op artikel H.W. Janssen (Ohra) in NBT '97 nr. 1

In 1983 vierde Hinkeloord het 100-jarig bestaan van bosbouwonderwijs in Wageningen met een internationaal symposium over "Strategies and designs for afforestation, reforestation and tree planting". Eén van de conclusies van dit symposium was dat het noodzakelijk was om tot een vervijfvoudiging van het jaarlijkse areaal bosaanleg te komen. Om dat te verwezenlijken werd tevens aanbevolen dat de donor organisaties in het kader van ontwikkelings-samenwerking hun bijdragen aanzienlijk verhogen (Wiersum, 1984).

Sinds die tijd hebben zich veel nieuwe ontwikkelingen ten aanzien van financiering van tropische bosbouwprojecten voorgedaan (Meyerink, 1995). Deze weerspiegelen de groei in politiek en publiek draagvlak voor bosstandhouding en duurzaam bosbeheer. Eén van deze ontwikkelingen betreft de toenemende aandacht voor financiering van tropische bosbouwprojecten uit de, traditioneel niet op bosbouw gerichte, commerciële sector. Vooral de laatste jaren zijn er, zeker in Nederland, diverse commerciële fondsen gevormd om in tropische herbebossings-projecten te investeren (Riemens, 1995; De Boer & Kuiper, 1996). Vooral spraakmakend is het OHRA/WNF/FyF initiatief dat tot de ontwikkeling van een door de OHRA

uitgegeven Teakhout Rendementpolis leidde. Hierbij was sprake van een innovatieve benadering, waardoor het mogelijk werd de diverse en soms uiteenlopende belangen van zowel bos- en natuurbeschouders en van particuliere investeerders te combineren. Deze ontwikkeling valt zeer toe te juichen. Maar om te zorgen dat dergelijke initiatieven geen eenmalige experimenten blijven, is het zaak ervoor te zorgen dat de beleggingen duurzaam zijn. Het vertrouwen van investeerders kan alleen verkregen worden indien de beleggingen transparant en controleerbaar zijn. Helaas is het de laatste jaren gebleken dat dit niet altijd het geval is. De discussie over de discrepanties tussen claims van bepaalde investeringsprogramma's en de wetenschappelijke bosbouw kennis heeft nu ook zijn weg naar het NBT (jaargang 1997, nummer 1) gevonden. De twee artikelen van Centeno en Janssen over de investeringen in teakhoutplantages in het algemeen en het OHRA/WNF/FyF initiatief in het bijzonder geven een duidelijk voorbeeld van de verschillende discussiepunten. Evenzo van de manier en het niveau waarop enkele spraakmakende teakhoutinvesteringprogramma's hun gelijk proberen te halen.

In 1992 lanceerde het verzekeringsbedrijf OHRA de zgn. Teakhout Rendementpolis. Deze is gebaseerd op een belegging in de, door Nederlanders opgezette, Costaricaanse onderneming Flor y Fauna (FyF). Deze

oorspronkelijke tuinbouwonderneming was sinds 1989 bezig teakhoutplantages aan te leggen. De investering in de Teakhoutpolis bestaat uit twee delen: een investering in de plantages en een investering in staatsobligaties. Deze laatste dienen om het risico voor de beleggers te beperken en een gegarandeerde uitkering mogelijk te maken. Mochten de houtopbrengsten te genvallen dan heeft de polishouder een kapitaalgarantie en OHRA een onderdekking. Als marketingstimulus sloot OHRA een overeenkomst met het WNF, waarbij het WNF zich achter het initiatief opstelde en er reclame voor zou maken. In ruil hiervoor ontvangt het WNF 3,6% van de eerste aanbetaling en 5% van de houtopbrengsten. Het WNF gebruikt deze fondsen o.a. voor het financieren van natuurbeschermingsprojecten in Costa Rica. Ongetwijfeld betreft het hier een in aanzet waardevol initiatief om tot een samenwerking tussen bosbouw, natuurbeheer en belegging te komen. Helaas verdient de uitvoering van dit initiatief allermindst de schoonheidsprijs. Terecht is er kritiek op. Deze kritiek betreft niet zozeer de opzet van het initiatief noch de kwaliteit van de plantages, maar vooral de wetenschappelijk onverantwoorde claims ten aanzien van de gesuggereerde opbrengsten en het gebrek aan openbaarheid en wetenschappelijke integriteit bij de discussies over dit initiatief en bij de voorlichting naar het publiek. De ondoorzichtige opzet en de onduidelijke of

zelfs onjuiste voorlichting heeft reeds geleid tot vragen in de Tweede Kamer en klachten bij de Reclame Code Commissie. De initiatiefnemers zijn niet alleen elke rechtstreekse discussie over de wetenschappelijke merites van hun bosbouwkundige claims uit de weg gegaan (de WNF afdeling Wageningen werd zelf verboden een discussie bijeenkomst erover te organiseren); zij hebben zelfs diverse bosbouwkundige critici van het programma bedreigd met rechtszaken (Van Putten, 1996; Vogelenzang, 1996).

Deze mentaliteit van "het goede doel heiligt alle middelen" wordt weerspiegeld in het NBT artikel van Janssen van OHRA, waarin hij reageert op de kritiek van Centeno betreffende de opbrengstverwachtingen en verwachte prijsontwikkeling van diverse in Nederland opererende teakhout-investeringsprojecten. In plaats van een zorgvuldige inhoudelijke reactie op deze kritiek betreft het artikel van Janssen in de eerste plaats een persoonlijke aanval op Centeno. Verder is sprake van een groot aantal halve waarheden en onjuiste suggestieve opmerkingen zowel over bosbouwkundige aspecten als op het terrein van voorlichtingsaspecten.

Bosbouwkundige aspecten

1. In het artikel wordt de indruk gewekt dat de kritiek ten aanzien van het OHRA/WNF/FyF project hoofdzakelijk van de 'succesvolle intrigant' Centeno afkomstig is. Dit is echter zeker niet het geval. Reeds in 1992/3 is er o.a. vanuit de vakgroep Bosbouw LUW (in *Öko invest* 26/92 d.d. 2 november 1992) en het Rijksherbarium Leiden (NRC Handelsblad 23/12/93) gewaarschuwd voor te optimistische verwachtingen over de betreffende teakplantages.

Sindsdien is het aantal kritische opmerkingen vanuit de Nederlandse tropische bosbouwkringen alleen maar toegenomen, o.a. vanuit Bosbouw LUW (Vogelenzang, 1996), IAH Larenstein (NOVA televisie uitzending 23 november 1994), bosbouwconsultant P. Romeijn (diverse tree-mail postings op Internet) en Stichting Bos en Hout (De Boer & Kuiper, 1996).

2. Volgens Janssen zou er overleg met de Landbouwuniversiteit Wageningen en Larenstein zijn geweest over wetenschappelijke samenwerking. Dat is juist. Het overleg met de vakgroep Bosbouw LUW leidde niet tot resultaten vanwege het feit dat OHRA geen oor had voor de wetenschappelijke vraagtekens van de vakgroep bij het project. Wel vond er een onderzoek vanuit de vakgroep Bodemkunde LUW in de FyF plantages plaats. De resultaten van dit onderzoek onderbouwden de stelling dat de opbrengstverwachtingen te hoog zijn. Ook voerden twee studenten uit Larenstein een studie uit in reeds bestaande (niet FyF) teakplantages in Costa Rica. Ook hier was de conclusie dat de opbrengstverwachtingen van FyF te hoog waren. In beide gevallen werden de resultaten van deze onderzoeken niet door OHRA of één van de andere partners naar buiten gebracht en werd er zelfs een embargo op de onderzoeksresultaten gelegd. Een aanbod om een IAH-stafflid een overzicht te laten maken van de opzet van inmiddels aangelegde permanente meetplots in de FyF plantages werd afgewezen.

3. Ook diverse buitenlandse bosbouwexperts hebben grote vraagtekens gezet bij de oogstverwachtingen voor de plantages. Dit betreft niet alleen Centeno, maar ook de door Janssen in positieve zin aangehaalde teakdeskundige Keogh.

Deze laatste heeft onafhankelijk van Centeno een analyse van de bestaande gegevens over teakopbrengsten gemaakt (Keogh, 1996), waarbij hij tot precies dezelfde conclusies komt als Centeno. De door Janssen genoemde gunstige beoordeling van Keogh van de FyF plantages betreft het gevoerde beheer, maar niet de opbrengstverwachtingen. Tenslotte zijn ook in de Newsletter van de IUFRO Working Group Tropical Silviculture van Februari 1996 de opbrengstverwachtingen gekritiseerd.

4. In plaats van het aangaan van een openlijke wetenschappelijke discussie over de opbrengstverwachtingen met gebruikmaking van alle bestaande gegevens, hebben OHRA, WNF en/of FyF alleen gegevens van onderzoeken met hun welwillende opbrengstverwachtingen naar buiten gebracht. Dit betreft een inventariserend onderzoek uitgevoerd door een medewerker van het Ministerie LNV (die later een lid van de wetenschappelijke adviescommissie van het project bleek te zijn). Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van een deurwaarder om als bewijsmateriaal te fungeren in een rechtszaak over de opbrengstverwachtingen. Hoewel dit onderzoek door de rechtbank is aanvaard, is het naderhand zowel wetenschappelijk als methodologisch als onverantwoord van de hand gewezen (Vogelenzang, 1996). In tweede instantie is er een onderzoek door het Tropical Science Center verricht. Hiervan is alleen een als 'executive summary' gepresenteerde 'second preliminary report' (Jimenez Saa, 1996) openbaar gemaakt. In deze samenvatting worden de volgende gemiddelde jaarlijkse aanwascijfers vermeld voor FyF plantages van resp. 2,5, 3, 4, 5, 5 en 6 jaar oud: 46, 23, 29, 29, 14 en 17 m³ha⁻¹y⁻¹. Uit deze gegevens kun-

nen drie geheel verschillende conclusies getrokken worden: (a) na een snelle jeugdgroei neemt de groei op latere leeftijd snel af, (b) als gevolg van de toenemende ervaring met het beheer van de plantages is er sprake van een toenemende aanwas, (c) als gevolg van groeiplaatsverschillen varieert de groei van de verschillende plantages sterk. Echter uit de gepubliceerde samenvatting blijkt niet welke van deze conclusies het meest aannemelijk is en daarmee verliest het rapport elke wetenschappelijke waarde.

5. Volgens Janssen zijn de hoge opbrengstverwachtingen het gevolg van de vernieuwende teeltmethoden in de FyF plantages. Echter, in het vervolg van het artikel blijkt dat verschillende teeltkundige aanpassingen moesten worden ingevoerd alvorens de plantage werd gecertificeerd door de Rain Forest Alliance: geen gebruik herbiciden, aanleggen groene corridors, aanpassing dunningsregime. Het niet eerder toepassen van dergelijke algemeen-aanvaarde teeltkundige maatregelen geeft aan, dat het de FyF kennelijk aan bosbouwkundige ervaring ontbreekt.

Voorlichtingsaspecten

Behalve op de merites van de geclaimde opbrengstcijfers, heeft veel kritiek zich ook gericht op de onduidelijke of zelfs foute voorstelling van zaken in de reclames voor de Teakpolis. Ook in de diverse ongenueanceerde reacties van de betrokkenen op diverse critici blijkt dat men weinig oog heeft voor openheid. Wat deze aspecten betreft kunnen de volgende kanttekeningen bij het artikel van Janssen gemaakt worden:

1. Zoals hierboven reeds beschreven heeft de Teakpolis een vrij ingewikkelde constructie met diverse onderdelen. Hierdoor is

in eerste instantie bij verschillende mensen (waaronder ook Centeno) enige onduidelijkheid ontstaan over de verdeling van het ingelegde geld over de teakhoutplantages en staatsobligaties. De gegevens van Janssen daarover zijn echter duidelijk. Toch blijven er nog enige vragen bestaan. Ten aanzien van de financiële opbrengsten hebben critici niet alleen vraagtekens gezet bij de opbrengstverwachtingen, maar ook bij de hoge prijsverwachtingen voor het geproduceerd hout mede gezien de te verwachten houtsortimenten en houtkwaliteit (De Boer & Kuiper, 1996). Volgens Janssen wordt ernaar gestreefd om een optimaal economisch gebruik van het hout te maken. Daartoe zal het hout uit de plantages in een door FyF opgezette fabriek verwerkt worden. Maar hij geeft niet aan in hoeverre de investeerders in de plantages daar baat bij hebben. Zo'n monopolie positie voor de houtafzet kan in principe juist tot lage houtprijzen voor de plantagehouders leiden. Dat roept de vraag op hoe de prijsstelling van het hout zal gebeuren.

2. Naar aanleiding van de discussie over de te verwachten financiële rendementen stelt Janssen dat er diverse instellingen in Nederland zijn die zich bezighouden met het formele en informele toezicht, zoals de Nederlandse Bank, de Verzekeringkamer, de Effectenbeurs, etc. Helaas geeft Janssen niet aan waarop deze instellingen toezicht houden. Een belangrijk aspect van kritiek op de teakhoutfondsen is nl. dat deze in de meeste gevallen niet vallen onder het toezicht van de Nederlandse Bank via de Wet toezicht beleggingsinstellingen. De beleggingen betreffen nml. niet een collectieve belegging, maar een individuele belegging waarbij investeerders een specifiek per-

ceel van de plantage krijgen toegewezen. Over dit gebrek aan controle zijn tot in de Tweede Kamer vragen gesteld, maar Minister Zalm heeft aangegeven vooralsnog geen reden te zien om deze lacune in staatstoezicht op de teakbeleggingen ongedaan te maken. Recent hebben enkele teak-investeringsfondsen het initiatief genomen om zelf tot voorstellen voor een beter toezicht op teakbeleggingen te komen (Keogh, 1996; Financiële Dagblad, 1996). Dit initiatief werd tijdens het openbare seminar "Hardwood plantations, investment and sustainable development" op 11 oktober 1996 in Amsterdam gelanceerd; OHRA is niet bij dit initiatief betrokken.

3. Janssen noemt tevens de Consumentenbond als een informele toezichthouder. Wat hij daarbij niet vermeldt, is dat deze organisatie zich zeer kritisch over de onderhavige teakbeleggingen heeft uitgelaten (Consumenten Geldgids, 1996). Een andere toezichthouder waarmee OHRA wel te maken heeft gehad wordt door Janssen niet genoemd, nl. de Reclame Code Commissie. In augustus 1996 oordeelde het college van beroep van deze organisatie dat advertenties van OHRA zowel 'misleidend' als 'eenzijdig en te rooskleurig' zijn geweest.

4. Zoals door Janssen aangegeven zijn de FyF plantages in 1996 door het Smartwood Certification Program van de Rain Forest Alliance gecertificeerd. Wat hij echter niet vermeldt, is dat deze certificering in het verleden op een onjuiste wijze in reclames is gebruikt. Oorspronkelijk werd namelijk geclaimd dat de plantages gecertificeerd waren door het Forest Stewardship Council (FSC). Echter, het Smartwood programma was op het moment van de reclame-claims nog niet geaccrediteerd bij het FSC. Bovendien hadden de FSC criteria

voor certificering op dat moment alleen betrekking op natuurlijke bossen en niet op plantagebossen. Pas na herhaald aandringen hebben OHRA en WNF toegegeven dat de claim van FSC certificering feitelijk onjuist was. Bovendien heeft de certificering door RFA een discussie over de criteria voor certificering tot gevolg gehad. Volgens RFA was hun beoordeling, conform de voorgestelde FSC criteria, gericht op de kwaliteit van beheer van de plantages en niet op een beoordeling van de opbrengst c.q. financiële verwachtingen. Centeno (die betrokken was bij het initiatief tot oprichting van FSC) heeft vervolgens de discussie aangezwengeld in hoeverre deze interpretatie recht doet aan het FSC-criterium dat er een deugdzzaam beheerplan dient te zijn; in een dergelijk plan dienen immers ook verantwoorde opbrengstverwachtingen te staan.

Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat in principe het OHRA/WNF/FyF initiatief om een relatie te leggen tussen investeerders, natuurbescherming en bosbouw zeker lovenswaardig is. Helaas is men bij de verdere vormgeving van dit initiatief echter aan de bestaande bosbouwkennis voorbijgegaan en heeft men claims wat betreft opbrengsten gelanceerd, die op zijn minst gezegd zeer optimistisch zijn. Maar in plaats van het aangaan van een openlijke wetenschappelijke discussie hierover met ter zake deskundige bosbouwers, hebben de initiatiefnemers zich in een 'burcht van onterecht bekritiseerde goeddoeners' teruggetrokken. Vanuit

deze defensieve houding weigeren zij de punten van kritiek serieus te nemen en verdedigen zij zich met verdachtmakingen aan critici. Het is zeer jammer dat dit interessante initiatief daarom thans internationaal onder de weinig vleeiende naam van "The Dutch teakwood controversy" bekend staat. In de eerste plaats omdat historisch gezien Nederland een zeer grote bijdrage aan de bosbouwkundige kennis van teak heeft geleverd. En in de tweede plaats omdat vele Nederlandse instanties (incl. WNF) zich inspannen om meer duurzame vormen van tropisch bosbeheer te stimuleren en tot certificering daarvan te komen. Een belangrijke voorwaarde voor een dergelijke certificering is dat er een transparante procedure voor de beoordeling en een geloofwaardig systeem van toetsing van de gevolgde procedures bestaat. Tevens is een open houding en bereidheid tot discussie over kritische aspecten vereist. Juist op deze beide punten schiet het OHRA/WNF/FyF initiatief tekort. Helaas geldt dit ook voor diverse andere recent opgerichte beleggingsfondsen in bosplantages (Consumenten geldgids, 1996; Centeno, 1997). Het is een uitdaging voor de Nederlandse bosbouwwereld om een verdere bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van meer transparante en duurzame beleggingssystemen in de bosbouw.

Literatuur

- Boer, R.C. de & L.C. Kuiper, 1996. Teak, mooi goudbruin kernhout. *Bos en Hout Berichten* 1996 No. 12.
- Centeno, J.C., 1997. Opbrengstverwachtingen van teakplantages, handel in illusies. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 69(1): 2-8.
- Consumenten geldgids, Rendementen teakprojecten slag in de lucht. *Consumenten geldgids* Januari 1996 nummer 1.
- Financieel Dagblad, 10 oktober 1996. Teakhoutbranche dringend op zoek naar erkenning.
- Janssen, H.W., 1997. Samenwerking tussen bosbouw, natuur, milieu en 'handel' hoeft geen illusie te zijn. *Teakwood en Julio Cesar Centeno*. *Nederlands Bosbouw Tijdschrift* 69(1): 9-15.
- Jiménez Saa, H., 1996. Technical auditing on the growth and yield projections for *Tectona grandis* plantations established by Flor y Fauna. Second preliminary report. *Centro Científico Tropical, San Jose, Costa Rica*.
- Keogh, R., 1996. A Consortium Support Model for greatly increasing the contribution of quality tropical hardwood plantations to sustainable development. *International Institute for Environment and Development, London & Amazon Teak Foundation, Amsterdam, IIED Forestry and Land Use Series No. 9*.
- Meyerink, G.W., 1995. Function endowment of tropical forests. Safeguarding the goose with the golden eggs. *IKC Natuurbeheer & Stichting BOS, Wageningen*. Werkdocument IKC Natuurbeheer No. 71.
- Putten, M. van, 1996. Ohra dreigt met stappen tegen critici Teakpolis. *De Financiële Telegraaf*, 13 februari '96
- Riemens, J., 1995. Bestaande teak-aanbieders volwassen gegroeid. *Money View Special Item*. *Money Wiser* 10 januari 1995, *MoneyView* Nederland, Amsterdam.
- Vogelenzang, L., 1996. Luchtkastelen van teakhout. *Wagenings Universiteitsblad* 10 (14 maart 1996): 3,5.
- Wiersum, K.F., 1984. Strategies and designs for afforestation, reforestation and tree planting. Proceedings of an international symposium. *PUDOC, Wageningen*.